

Správa o priebehu a výsledkoch prerokovania Druhej periodickej správy Slovenskej republiky o implementácii Dohovoru o právach dieťaťa pred Výborom OSN pre práva dieťaťa

Dňa 22. mája 2007 sa v Ženeve počas 45. zasadnutia Výboru pre práva dieťaťa (ďalej len „výbor“) uskutočnilo prerokovanie Druhej periodickej správy Slovenskej republiky o implementácii Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „druhá periodická správa“) predloženej v súlade s článkom 44 Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „dohovor“).

Slovenskú republiku reprezentovala delegácia vedená Igorom Grexom, generálnym riaditeľom sekcie právnej a konzulárnej Ministerstva zahraničných vecí SR. Ďalšími členmi delegácie boli zástupcovia SM SR pri OSN v Ženeve, Úradu vlády SR, Ministerstva zahraničných vecí SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva školstva SR, Ministerstva spravodlivosti SR, Ministerstva zdravotníctva SR, Ministerstva vnútra SR a Slovenského národného strediska pre ľudské práva. Ako čestný hosť sa na časti prerokovania správy zúčastnil podpredseda vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušan Čaplovič.

V úvodnom vystúpení vedúci delegácie informoval o implementácii záverečných odporúčaní výboru z októbra 2000 vydaných v nadväznosti na prerokovanie východiskovej správy SR, ako aj o opatreniach prijatých v SR v oblasti domácej legislatívy a ratifikácii medzinárodnoprávných inštrumentov. Zdôraznil, že v hodnotenom období rokov 2001 – 2005 sa v Slovenskej republike uskutočnili významné reformné zmeny vo väčšine oblastí spoločenského života, ktoré sa premietli aj do oblasti vzdelávania, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, rodinného práva, trestného práva, prístupu k informáciám a verejnej správy. Vedúci delegácie informoval o realizácii aktivít v rámci akčných plánov predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie vzťahujúcich sa aj na práva dieťaťa, Národného akčného plánu pre vzdelávanie v oblasti ľudských práv a ďalších kľúčových dokumentov týkajúcich sa práv dieťaťa. Osobitnú pozornosť venoval vo svojom prejave problematike postavenia rómskych detí. Počas svojho vystúpenia spomenul i záväzok vlády SR vyriešiť inštitucionálne zabezpečenie nezávislého orgánu na ochranu práv detí, obhajobu ich práv, na riešenie otázok týkajúcich sa ochrany práv a právom chránených záujmov detí.

Po prejave vedúceho delegácie SR vystúpila spravodajkyňa výboru pre Slovensko Moushira Khattab (Egypt), ktorá ocenila celkový vývoj v Slovenskej republike od roku 2000 (členstvo v NATO, EÚ), rast ekonomiky, ako i vývoj v oblasti ochrany a podpory ľudských práv vrátane práv dieťaťa. Zároveň však uviedla, že výrazný rast ekonomiky by mal byť sprevádzaný zvyšovaním rozpočtových prostriedkov pre podporu práv detí. M. Khattab vysoko ocenila kvalitu druhej periodickej správy SR.

Podľa očakávania ako jeden z hlavných nedostatkov inštitucionálnej úpravy práv detí v Slovenskej republike označila absenciu nezávislej inštitúcie pre ochranu práv detí. (Poznámka: Odporúčanie vytvoriť nezávislú inštitúciu pre ochranu práv detí bolo zahrnuté už v záverečných odporúčaniach z roku 2000 po prerokovaní východiskovej správy SR; z dôvodu, že nebolo realizované, nachádza sa znovu i v záverečných odporúčaniach z júna 2007). V tejto súvislosti položila otázku, či v rámci Slovenského národného strediska pre ľudské práva existuje osobitný odbor pre práva detí. M. Khattab sa zaujímala o to, či prijaté akčné plány v Slovenskej republike boli cielené na podporu práv detí. Hoci ocenila pokrok v ochrane práv rómskych detí, vyjadrila obavy výboru z pretrvávajúcej spoločenskej

diskriminácie Rómov. V súvislosti so systémom vyučovania a vzdelávania rómskych detí sa M. Khattab okrajovo dotkla i detí patriacich k maďarskej národnostnej menšine. Podľa názoru výboru rómske deti vo vysokej miere – disproportčne – navštevujú špeciálne školy pre mentálne postihnuté deti. Súčasne poukázala i na problém získavania dát o rómskej menšine z dôvodu úpravy zákona o osobných údajoch.

Spoluspravodajca výboru pre Slovenskú republiku Hatem Kotrane (Tunisko) rovnako ocenil kvalitu druhej periodickej správy SR. Jedna z konkrétnych otázok smerovala na možnú ratifikáciu Medzinárodného dohovoru o ochrane práv migrujúcich pracovníkov a ich rodinných príslušníkov (pozn.: Zatiaľ žiadny členský štát EÚ nie je zmluvnou stranou tohto dohovoru). Ďalšie otázky H. Kotraneho smerovali najmä k spôsobilosti na právne úkony maloletých po nadobudnutí ich plnoletosti sobášom.

Výbor sa dotkol i spolupráce mimovládneho sektora (ďalej len „MVO“) pri vypracovaní textu druhej periodickej správy a komentovaní jeho finálnej podoby. Bol prekvapený pasivitou MVO pri vypracovaní tzv. tieňových správ. V tomto smere výbor odporučil širokú účasť MVO pri príprave nasledujúcej správy a nabádal Slovenskú republiku k výraznejšej spolupráci s mimovládny sektorom. Delegácia SR vo svojej odpovedi vyvrátila podozrenie výboru z reštriktívneho prístupu Slovenskej republiky k MVO.

Podľa očakávania v diskusii často rezonovala otázka rómskych detí, a to najmä vo vzťahu k vzdelávaniu (otázka mimoriadne vysokého podielu rómskych detí v osobitných školách, v niektorých oblastiach na východe Slovenska dosahujúceho hodnoty blízko 100%) a prístupu k zdravotníckej starostlivosti (údajná diskriminácia, segregácia v zdravotníckych zariadeniach). Podľa názoru niektorých členov výboru sú do špeciálnych škôl zapisované rómske deti akoby automaticky. Viackrát sa opakovala otázka zberu štatistických dát o Rómoch. Delegácia SR vo svojich odpovediach informovala o prijatých opatreniach (najmä zavedenie nových testov pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, zavedenie profesie asistenta učiteľa, prijatie antidiskriminačného zákona a pod.) s cieľom zlepšiť podmienky života príslušníkov rómskej národnostnej menšiny vrátane rómskych detí.

Počas prerokovania druhej periodickej správy bola otvorená i otázka sterilizácií rómskych žien. Delegácia SR informovala o náleze Ústavného súdu SR z decembra 2006, na ktorého základe bolo zrušené uznesenie Krajskej prokuratúry v Košiciach o zastavení trestného stíhania, pričom bolo obnovené konanie vo veci. Delegácia SR zdôraznila, že uznesenie krajskej prokuratúry bolo zrušené z dôvodu procesných chýb. Bola položená i otázka k policajnému násiliu voči Rómom (odvolanie sa na správu Rady Európy z februára 2006).

Členovia výboru D. Puras (Litva) a D. B. Parfitt (Kanada) otvorili známu otázku sieťových postelí. Delegácia SR v odpovedi na otázku uviedla, že sieťové posteľe boli v sociálnych zariadeniach SR zrušené.

Ďalšie otázky členov výboru sa týkali nasledovných tém:

- otázka vytvorenia nezávislej inštitúcie, napr. detského ombudsmana,
- rozpočtové prostriedky na ochranu práv detí,
- judikatúra súdov v SR k Dohovoru o právach dieťaťa, otázka neexistencie osobitných súdov pre mladistvých, prípadne aspoň osobitných senátov,
- otázka násilia voči deťom,

- otázka telesných trestov, najmä v domácnostiach,
- otázka zníženia trestnoprávnej zodpovednosti mladistvých z 15 na 14 rokov,
- otázka sexuálneho násillia na dievčatách,
- zahrnutie otázok ľudských práv do učebných osnov škôl v rámci implementácie Dekády OSN k vzdelávaniu o ľudských právach 2005 - 2014,
- otázka povinnej 10-ročnej školskej dochádzky,
- otázka bezplatnej krízovej telefonickkej linky pre pomoc deťom,
- otázka maloletých bez sprievodu,
- otázky procesu sprostredkovania náhradnej rodinnej starostlivosti a výkonu ústavnej starostlivosti,
- otázka tzv. detských hniezd – možný rozpor s Dohovorom o právach dieťaťa (identita dieťaťa a jeho rodičov),
- otázka zdravotníckej starostlivosti o adolescentov,
- otázka interrupcií mladistvých vo vzťahu súhlasu rodičov s týmto zákrokom,
- otázka obchodovania s dievčatami (predovšetkým s dievčatami rómskeho pôvodu).

Z pohľadu vypracovania záverečných odporúčaní výboru boli vysoko relevantné záverečné poznámky oboch spravodajcov pre Slovenskú republiku. M. Khattab v nich zdôraznila, že výrazný hospodársky rast musí ísť ruka v ruke s intenzívnejšou podporou práv dieťaťa. Slovenská republika má vynikajúcu legislatívu, ale zaostáva v jej implementácii. Uviedla, že záverečné odporúčania budú zamerané práve na otázku implementácie dohovoru. Podľa M. Khattab sa na Slovenskú republiku, ako na ekonomicky vyspelú a demokratickú krajinu, člena EÚ, uplatňuje prísnejší pohľad výboru. M. Khattab vysoko ocenila spôsob odpovedí členov SR, hoci nie všetky otázky boli kvôli ich vysokému počtu zodpovedané.

Spoluspravodajca výboru pre Slovenskú republiku H. Kotrane v záverečných poznámkach uznal, že Slovenská republika bola počas prerokovania správy zavalená veľkým množstvom otázok. Opätovne zdôraznil otázky diskriminácie voči rómskym deťom, zníženia veku trestnoprávnej zodpovednosti, domáceho násillia a telesných trestov, ako i väčšej informovanosti o právach dieťaťa.

Vedúci delegácie SR v rámci záverečných poznámok poďakoval výboru za otvorený dialóg a zdôraznil tri témy, na ktoré Slovenská republika upriami hlavnú pozornosť: 1. rómske deti, 2. nezávislý orgán pre práva detí a 3. posilnenie spolupráce s mimovládnyim sektorom.

Záver:

Dňa 8. júna 2007 výbor schválil záverečné odporúčania k druhej periodickej správe Slovenskej republiky. Odporúčania obsahujú do veľkej miery očakávané témy implementácie dohovoru v období od vydania odporúčaní výboru k východiskovej správe v roku 2000. V tejto súvislosti sa výbor postavil kriticky k implementácii záverečných odporúčaní z roku 2000 v otázkach menšín, súdneho systému pre mladistvých a policajnej brutality.

Za priority výbor označil vo svojich odporúčaníach vytvorenie koordinačného orgánu pre práva detí – Ministerského orgánu pre práva detí a mládeže a vytvorenie nezávislého mechanizmu pre implementáciu dohovoru, ktorý by mal - okrem iného - právomoc prijímať a vyšetrovať sťažnosti týkajúce sa porušovania práv detí vyplývajúcich z dohovoru. Výbor taktiež odporučil primerané zvyšovanie rozpočtových prostriedkov pre podporu práv detí, ako

i prijatie nového, časovo viazaného národného akčného plánu pre deti pokrývajúceho minimálne 5-ročné obdobie.

V súlade s očakávaniami je v odporúčaní dominantný priestor prierezovo venovaný rómskym deťom. Výbor prijal odporúčania týkajúce sa najmä problému získavania a zbierania dát o rómskej menšine, odstránenia diskriminácie a komplexnej ochrany rómskych detí na základe antidiskriminačného zákona vrátane prijatia možných “pozitívno-diskriminačných“ vyrovnávacích opatrení, policajnej brutality voči Rómom, diskriminácie rómskych detí pri adopciách, prístupe k zdravotnej starostlivosti, segregácie rómskych pacientov v nemocniciach, ako i prístupu k vzdelávaniu.

V záverečných odporúčaní sa však objavujú aj niektoré elementy, ktoré nemožno označiť za štandardné alebo verne odzrkadľujúce druhú periodickú správu i diskusiu k nej. Patrí k nim odporúčanie k prijatiu komplexného zákona o ochrane príslušníkov národnostných menšín vrátane detí i referencia na informácie o detskej práci, najmä o žobraní. Naopak, v odporúčaní sa nevyskytuje známa otázka údajných sterilizácií rómskych žien a problém tzv. sieťových postelí, i keď obe tieto otázky boli predmetom diskusie počas obhajoby 2. periodickej správy.

Záverečné odporúčania, ktoré výbor prijal po ukončení prezentácie správy Slovenskej republiky k dohovoru, majú politický charakter. Slovenská republika preto nemá právnu povinnosť splniť tieto odporúčania a ani samotný výbor takúto povinnosť výslovne neukladá. Naopak, výbor iba požiadal, aby nasledujúca správa obsahovala odpovede na otázky výboru. Nasledujúca správa by preto mala obsahovať reakcie Slovenskej republiky na otázky výboru a informácie o opatreniach, ktoré sa na ich základe realizovali.

Z kvantitatívneho hľadiska možno konštatovať, že široký počet odporúčaní zodpovedá vysokému počtu otázok, ktoré boli adresované Slovenskej republike počas prerokovania správy. Tento rozsah je však v posledných rokoch činnosti výboru skôr štandardom.

Z vecnej stránky bola väčšina odporúčaní očakávaných. Ako prinajmenšom za nevyhádzajúce zo skutočnosti možno hodnotiť napr. odporúčania týkajúce sa hospodárskeho a sexuálneho vykorisťovania detí, ako i niektoré tvrdenia týkajúce sa rómskych detí (segregácia a pod.). Výbor postupoval nad rámec svojej agendy pri odporúčaní prijať komplexný právny predpis týkajúci sa ochrany príslušníkov národnostných menšín. Pozitívne možno hodnotiť nezahrnutie otázok údajných sterilizácií rómskych žien a sieťových postelí, ktoré sa pravidelne vyskytujú v komunikácii Slovenskej republiky s orgánmi medzinárodných inštitúcií a zástupcami mimovládneho sektora.

Záverečné odporúčania výboru zo dňa 8. júna 2007, ktorých znenie tvorí prílohu tohto materiálu, sú napísané v kritickom duchu. Zodpovedá to praxi a štýlu výboru, ktorý sa všeobecne uplatňuje ku všetkým štátom – zmluvným stranám dohovoru. Kritické znenie záverečných odporúčaní bolo možné predpokladať, keďže úlohou výboru ako kontrolného orgánu OSN je definovať oblasti, ktorým je potrebné z hľadiska záväzkov špecifikovaných dohovorom venovať pozornosť.